

luku1. "Pelaa peliä oikein, niin pääset kotiin. Pelaa peliä täydellä sydämelläsi, niin pääset kotiin. Pelaa peliä kaikkiesi antaen, niin pääset kotiin. Pelaa peliä oppiaksesi." Ääni häipyi kaukaisuuteen ja ympärilläni hiljenee. Makaan paikoillani ja ihmettelen kuulemaani. Mitä sanat oikein tarkoittavat? Äkkiä vaistoan jonkun tuijottavan minua. Jähmetyn ja raotan hieman silmiäni. Vierelläni ovat vieraat kasvot. Suljen silmäni kauhuissani. Olen yhä täällä. En ole palannut kotiin. Mitä minä teen? Kaikki alkoi oikeastaan sinä päivänä, kun minä, Aino Ellen Koivula, astuin vanhojen tavaroiden puodin ovesta sisään. Löysin liikkeen viisi vuotta sitten aloittaessani opiskeluni historianlaitoksella. Minun piti ensimmäisenä työnäni tutustua Oulun kaupungin historiaan ja päätin ottaa kohteekseni arjen historian. Museoiden koluamisen jälkeen menin vanhojen tavaroiden liikkeeseen, jonka omistajan Aatso Wallinin tiesin olevan melkoinen persoona. Aatson tarinat hallussaan olevista esineistä olivat mielenkiintoisia ja sainkin tehtyä hänen avullaan projektini. Siitä lähtien olen viihtynyt hyvin kaupan hämyisessä tunnelmassa kuunnellen Aatson kertomuksia muinaisista ajoista. Tuona päivänä avasin narisevan oven ja astuin sisälle liikkeeseen. Aatson puodissa ei mikään ole tavanomaista. Omistaja ei palvele asiakkaita kassakoneen takaa, vaan tyypillisimmin istuu viinipunaisessa laiskanlinnassaan täyttyäen ristikoita. Pöytätaasoilla on antiikkisia lamppeja, koriste-esineitä, pesuvateja, kirjoja, astioita, kaikkea maan ja taivaan väliltä. Kaiken muun liikenevän tilan vievät suuret puiset kaapit ja arkut, joiden väleissä asiakkaat pujottelevat etsien kotiin vietävää tavaraa. Auringonsäde paistoi lattialla olevaan vanhaan puiseen laatikkoon. Sen tumma pinta kimmelsi ja kumarruin katsomaan sitä lähempää. Kuluneen näköisessä kannessa luki haalistunein kullatuin kirjaimin "PELI". – Aatso, mikä tämä laatikko on? kysyin. – Laatikko? Odotahan, hän sanoi ja nousi tuolistaan. – Ai tämä. Sain sen muutama viikko sitten erään perikunnan tavaroiden mukana. Jokin peli se taitaa olla, mutten ole vielä ehtinyt siihen enempää tutustumaan. Sivelin laatikon puista pintaa ja aukaisin metallisen lukon. Kansi avautui vaivattomasti. Päällimmäisenä oli vanhannäköinen paperi, jossa luki mustilla kirjaimilla: Kuinka hyvin osaat historiasi, kuinka hyvin tiedät, mistä tulet, kuinka hyvin tiedät, kuka olet, kuinka hyvin osaat pelata? Valitse voimaeläimesi, astu sisään peliin ja koe elämäsi seikkailu. Pelilaudan reunoja kiersivät ruudut, joissa oli taidokkaasti tehtyjä, hieman jo kuluneita kuvia. Yllä luki Suomen historian aikakausien nimiä: kivikausi, pronssikausi, rautakausi, keskiaika. Asetin laudan varovaisesti pöydälle ja tutkin laudan alta paljastunutta samettista pussia. Kaadoin kämmenelleni sen sisällön: kaksi luusta tehtyä kellertävää noppaa ja viisi pelimerkkiä. Ne olivat etusormeni korkuisia puusta veistettyjä eläinhahmoja. Takajaloillaan seisova karhu, juokseva susi, pitkäkaulainen joutsen, sarvipäinen hirvi sekä kaunisturkkinen ahma tuijottivat minua kuin sanoen, vie meidät kotiisi. Ja niin minä tein. Kotona en malttanut olla tutkimatta peliä tarkemmin. Luin runon uudelleen ja uudelleen. "Kuinka hyvin osaat historiasi, kuinka hyvin tiedät, mistä tulet, kuinka hyvin tiedät, kuka olet, kuinka hyvin osaat pelata? Valitse voimaeläimesi, astu sisään peliin ja koe elämäsi seikkailu." Ohjeena pelkkä runo, ei muuta, ei selostusta pelin kulusta, ei mitään. Katselin auringossa kimaltavia yksityiskohtaisesti tehtyjä pelimerkkejä, meille suomalaisille tärkeitä eläimiä. Karhu, muinaisten suomalaisten suuresti kunnioittama metsän kuningas, mesikämmen, otso. Susi, pakanallisena aikana arvostettu vastustaja, koirien esi-isä, hukka. Joutsen, parilleen uskollinen, puhtaan valkoinen kansallislintumme. Hirvi, muinaisista ajoista lähtien meille suomalaisille tärkeä ravinnonantaja. Ahma, turkkinsa takia maastamme melkein hävinnyt näätäeläin. Pyörittelin karhua kämmenelläni katsoessani pelilaudan kuvia. Jokainen lukuisista kuvista oli piirretty huolellisesti ja yksityiskohtaisesti kuvaten juuri kyseisen ajankohdan tärkeimpiä tapahtumia. Kivikautta kuvaava kampakeraaminen ruukku sekä kivikirves olivat ensimmäisessä ruudussa. Viimeisenä kuvana oli sotavuotia kuvaavat suomenlippu ja aseet.

Suomen historia piirrettynä pelilaudalle. Ajattelematta sen kummempaa otin toisen kiiltäväksi hioutuneen nopan käteeni ja heitin sen ilmaan. Yksi. Asetin puisen karhun ensimmäisen kuvan päälle. Kivikausi, ajattelin. Kasvojeni eteen piirtyi kauniisti koristeltu saviruukku. Räpäytin silmiäni ja tuijotin huoneeni seinällä olevaa mustavalkoista maisemakuvaa vanhoista pilvenpiirtäjistä. Mitä kummaa? Nenääni leijaili voimakas savun haju. Mitä tämä on? Näin kanootin melomassa tyynellä järvenselällä. Pudistin päätäni hämmentyneenä. Tuuli ulisi korvissani ja maailma alkoi kieppua. Mitä minulle tapahtuu? Yritin siirtää kättäni, mutta olin voimaton. En kyennyt liikkumaan. Kuin karhu olisi kivettänyt minut. Tuulen ulina voimistui. Se vihloi korviani. Heilutin päätäni epätoivoissani. Kuulin koiran haukunutta, miesten puhetta ja tulen räiskyntää. Välähdyksenomaiset kuvat tulivat silmiäni eteen – kivikautinen jousi, hymyilevä nainen, turvepeitteinen maja, karhun pääkallo. Uusia kuvia ilmestyi nopeampaa ja nopeampaa. Olin kauhuissani. Kimeä kiljunta ahdisti minua. Kesti hetken aikaa ennen kuin tajusin sen tulevan suustani. Silmissäni pimeni. Tunnen kevyen kosketuksen kädelläni. – Hei, oletko jo hereillä? Tiedän, että olet vielä heikko eilisen jäljiltä, mutta et voi koko päivää maata, vieressäni istuva tyttö sanoo hiljaa. En uskalla liikahtaa. Puristan silmäni vain tiukemmin kiinni ja toivon olevani jossain muualla, kotona. Tiedän, että minun on pian noustava, mutten voi vielä. En voi vielä kohdata todellisuutta. En sen jälkeen, mitä minulle on tapahtunut. luku2. Heräsin mäntykankaalla auringonvalon paistaessa silmiini ja lämpimän kesätuulen kutitellessa ihoani. Hätäntyneenä ponkaisin ylös. Silmissäni sumeni ja minua pyörrytti. Menin nopeasti takaisin maahan ja painoin pääni polviini. Hikikarpalot helmeilivät otsallani. Olin kauhuissani. Missä olen? Miten jouduin keskelle metsää? Pudistin päätäni ihmeissäni. Pelasin peliä, asetin puisen karhun kivikauden kuvan päälle ja sitten... Ne kuvat; valoa, värejä, ääniä ja pimeyttä, sitten heräsin täällä. Miksi en ole kotona? Miten en muista mitään matkasta tänne? Löysin viereltäni pelimerkkini. Karhun pinta välkehti ja tuntui viileältä kädessäni. Ihmeekseni huomasin sen muuttuneen kiviseksi. Miten se on mahdollista? Suljin silmäni ja toivoin olevani kotona. Olin kuitenkin jossain muualla kuin kotona. Eikä minulla ollut aavistustakaan, miten olin metsään joutunut tai miten pääsen kotiin. Koetin rauhoittaa itseäni. Kaikki selviää kyllä aikanaan. Paikoilleni en kuitenkaan voinut jäädä. Minun oli lähdettävä. Mutta minne? Mihin suuntaan? Missä on asutusta? Jossakin täytyi olla tie, ja sitä pitkin kävelemällä pääsisin lähimpään kaupunkiin. Päästyäni pois metsästä kaikki kyllä selviäisi. Niin luulin... Miten vähän minä silloin tiesinkään. Kävelin tunteja menettäen ajantajuni, keskityin vain siirtämään jalkoja eteenpäin. Kävelin tiheiden ryteikköjen poikki, kahlasin polvenkorkuisessa heinikossa ja kuljin avarien lehtojen lomitse. Ketään ei näkynyt, tietä ei tullut vastaan. Viimein nenäni tavoitti uuden tuoksun – savun hajun. Ihmisiä. Matala murina takanani jähmetti minut paikoilleen. Käännyin katsomaan. Sudennäköinen harmaaturkkinen otus tuijotti minua tiiviisti kullankeltaisilla silmillään. Yritin vaihtaa asentoa, mutta murina vain yltyi. Tumma hahmo käveli esiin tammipuun takaa. Hän oli kuin ilmetty rantojen kasvatti kotikaupungistani, ahavoitunut iho, hoitamaton parta, pitkissä hiuksissaan takkuja ja neulasia, ainoastaan rispaantunut pipo, virttyneet vaatteet ja ukkovarvasta ulkoiluttavat lenkkarit puuttuivat. Tuijotin häntä suu auki. Hänellä oli yllään nahkatunika, vyötäröllään pallopäinen kivinuija ja selässään kivikärkinen seiväs. Olin hämmentynyt. Sanat juuttuivat kurkkuuni. Mies vilkuili minua häpeilemättä. Yritin peitellä repeytyneen ja likaantuneen paitani verhoamia sääriäni. Kuka mies oikein on? Mies lähestyi minua varuillaan kasvoillaan yrmeä ilme. – Kuka sinä olet? hän ärähti tuimasti ja odotettuaan hetken hän huudahti: - No, nainen, vastaa minulle! Tuijotin miestä kauhuissani. Hänen puhumansa sanat eivät olleet nykysuomea. Ymmärsin kuitenkin kaiken puheen. Peräännyin hätääntyneenä. Koiran murina yltyi. Pudistin päätäni ja anelin häntä lopettamaan pelottelunsa.

Järkytyksekseni huomasin itsekin puhuvani tuota kummallista kieltä. Nyyhkytykseni yltyi. Mies tarttui minua käsivarteen ja lähti raahaamaan minua pelottavana ja puhumattomana mukanaan. Sudennäköisen koiran murina vierelläni ei parantanut olotilaani vähääkään. Havunneulaset polulla pistelivät jalkapohjiini ja varvut tekivät pieniä haavoja sääriini. Mies asteli määrätietoisesti eteenpäin ja kaatuessani riuhtaisi minut pysähtymättä ylös. Tunsin hänestä huokuvat vihamielisyyden kuin se olisi piirrettynä hänen ympärilleen. Miehen rautainen ote sattui, mutten uskaltanut rimpuilla irtikään. Pyynnöistäni huolimatta hän ei päästänyt irti kädestäni. Kyyneleet valuivat kasvojani pitkin. Pelko asettui kovana möykkynä vatsaani. Voi hyvä jumala, auta! Missä minä olen? Minne olemme menossa? Mitä hän tekee minulle? Horjahdellen saavuimme rannalla olevalle hiekkaiselle aukealle. Mies päästi kädestäni irti ja kaaduin maahan. Kompuroin ylös pyyhkien kyyneleisiä kasvojani. Sanat juutuivat jälleen kurkkuuni, sillä turvapäällysteisien majojen takaa saapui ihmisiä luoksemme ja pian noin kolmekymmentä ihmistä nahka-asuissaan tuijotti minua ääneti. Pellavapäiset lapset toljottivat sinisillä silmillään. Naiset supattavat toisilleen ja vilkuilevat minua. Kaappaajani näköiset miehet katselivat vartaloani. Tunsin punan nousevan kasvoilleni. Olin kauhuissani. Minne olen joutunut? Mitä minulle tapahtuu? Miksei kukaan puhu mitään? Laskin katseeni maahan, ja jännitys, oikeastaan kauhu, tuntui kurkussa kuristavana tunteena, lihaksia lamaannuttavana olotilana. Hetken hiljaisuuden jälkeen kaikki alkoivat puhua yhtä aikaa samaa kummallisen kuuloista kieltä. – Kuka hän on? Mistä hän tulee? Katsokaa hänen hiuksiaan. Miten ne ovat noin tummat? Miten nainen voi olla noin pitkä? Muukalainen. Tuntematon. Vieras. Olin aina pitänyt itseäni itsevarmana ja sosiaalisiin tilanteisiin helposti solahtavana ihmisenä. En kuitenkaan saanut sanaa suustani. Kuin en olisi osannut puhuakaan. Kuin varmuuteni ja rohkeuteni olisivat kadonneet jokaisen minuun luodun katseen myötä. Jokaisen kuulemani vanhahtavan sanan myötä. Halusin paeta. Viimein esiin astui vaikuttavan näköinen mies. Hän kohotti kätensä ja kaikki vaikenivat. – Sotia, hän sanoi minut löytäneelle miehelle: – Kuka tämä nainen on? Mies urahti ja katseli minua hetken aikaa vaieten. Sitten hän kääntyi kysyjän puoleen ja viittasi koiraa päin: – Uura vaistosi vartiokukkulan lähellä jotain. Seurasin sen menoa ja löysin tämän kyykistelemässä varvikossa. Siellä hän oli, täysin yksin. Mistä sitä tietää, kuka hän on. Lie vaikka tullut meitä urkkimaan. Ei häntä sinne voinut jättää. Pakko oli mukaan ottaa, ettei mene heimolleen meistä kertomaan. Tiedä, mistä kaukaa tulee, kun ei näytäkään meiltä. Muukalainen hän on. – Nainen! Mikä on nimesi? Johtajaksi pääättelemäni mies kysyi minulta. Tuijotin häntä hämmästyneenä. Siristelin silmiäni ja katselin ympärilläni. Yritin sanoa nimeni, mutta suustani ei tullut mitään. Kuin en olisi osannut sanoa nimeäni. Nielekselin kyyneleet silmissä ja kuristava tunne kurkkuni ympärillä tiivistyi. Pudistelin päätäni hämmästyneenä ja tipahdin maahan istumaan. – Nainen, etkö nimeäsi osaa sanoa? johtaja tivasi minulta uudelleen. – En tiedä, en osaa sanoa... En muista, kakistelin hämmästyneenä enemmän itselleni kuin heille. – Arijoutsu, päästään tämä nainen on sekaisin, minut kaapannut mies sanoi toiselle miehelle. Tämä kyykistyi viereeni, pyyhkäisi hiukset kasvoiltani. Karhea sormi tuntui repivän ihoni riekaleiksi ja vetäydyin kauhuissani taaksepäin. – Ei saa, kuiskasin hätääntyneenä. Mies tuijotti minua pitkään vakaa ilme sinisissä silmissään. Hetken päästä hän huokasi ja sanoi: – Muukalainen. Minä en tiedä, kuka sinä olet, mutta tänä iltana olet tervetullut kyläämme. Mies nousi seisomaan ja kääntyi puhumaan vaimealla äänellä vieressään seisoville naisille. He kävelivät ujostellen luokseni ja viittasivat minua seuraamaan. Seurasin heitä, vaikka todellisuudessa haluaisin juosta pois, juosta kotiin. Missä olen? Keitä ovat nämä ihmiset? Aivoni tuntuivat käyvän ylikierroksilla tuhansien ajatusten risteillessä päässäni. Ahdisti niin, että olisin voinut oksentaa. Kävelimme turvapäällysteisen majan edessä olevan räiskyvän nuotion luo. Kukaan ei puhunut minulle, mutta kauniskasvoinen nainen viitto

minua istumaan. Sain syötäväkseni kaarnanpalaselle laitettuja lehtiä ja paahdettua kalaa. Pakotin itseni pureskelemaan ruokaa ja yritin hillitä käsieni ja jalkojeni tärinää. – Muukalainen. Minä olen Päivyt, vieressäni istuva vanha nainen sanoi ja jatkoi katsoen minua tiukasti silmiin: – Kerrohan, kuka sinä olet? Hänen tiivis katseensa tuntui porautuvan syvälle sisimpääni. – Minä... minä... en voi sanoa, en pysty, takeltelin jälleen järkyttyneenä huomattuani jälleen etten saa sanottua nimeäni. – Muukalainen, miten olet joutunut tänne? Mistä tulet? Päivyt jatkoi kyselyään. Hänen pitkät, harmaat hiuksensa kehystivät kaunispiirteisiä, mutta uurteisia kasvoja. Siniset silmät tuntuivat jatkavan sisimpäni tutkimista. En pystynyt vastaamaan hänen katseeseensa, vaan tuijotin hänen kaulassaan roikkuvien meripihkasta ja terävistä hampaista tehtyjen korujen kimmellystä. Hiljaisuus laskeutui välillemme. Kuin muiden naisten äänetkin olisivat vaimenneet, vaikka vaistosin heidän olevan vierellämme, hekin odottivat. Vain nuotiosta silloin tällöin kuuluvat paukahdukset rikkoivat äänettömyyden. – Minä... minä en tiedä. Minä... tämä on varmasti kummallista, mutta minun on pakko kysyä, missä minä olen? puhelin viimein hermostuneena käsiäni väännellen ja nostin katseeni kysyvänä toisia naisia kohti. Heidän kasvoillaan oli kummastuneita ilmeitä. Päivyt katsoi minua ja kysyi ihmetystä äänessään: – Muukalainen, en ymmärrä, mitä tarkoitat. Mistä puhut? Miten, missä olet? Katsoin Päivyen kasvoja ja näin niillä vain oudoksuntaa. Äkkiä asia valkeni minulle. Se tuntui liian uskomattomalta, suorastaan painajaismaiselta, enkä ymmärtänyt, miten se oli mahdollista. Tajusin, etten ollut lähelläkään kotia. Tajusin, miksi vieraiden puhe kuulosti kummalliselta. Tajusin, miksi en löytänyt vaelluksellani ainoatakaan asuttua paikkaa enkä soratietä. Aatson liikkeestä ostamani peli vei minut kauas menneisyyteen. Tajusin olevani kivikaudella. Itsehillintäni petti ja pahanolonaallot iskivät päälleni. Käännyin ja oksensin kaiken syömäni hiekkaan. Päivyt komensi muutamalla sanalla lähellä olleet naiset hakemaan tavaroitaan ja pian otsalleni laskettiin veteen kasteltu nahkanpalanen. – Muukalainen... Kerro minulle, mitä tarkoitat? En ymmärrä. Miten et tiedä, missä olet? Makasin liikkumatta paikoillani ja yritin miettiä pakokeinoja tilanteesta. Miten voin olla kivikaudella? Mikä ihme peli on, jonkinlainen aikatunneli? Miten pääsen takaisin kotiin? En kai voi jäädä tänne ikuisiksi ajaksi? Kurkkuani ahdisti ja aloin itkeä. En voinut lopettaa. Tunsin käden laskeutuvan harteilleni ja kuulin Päivyen alkavan hyräillä. Itkin ja kuulin jostain kaukaa vanhan naisen lempeän äänen.